

Αναδιάρθρωση των Πανεπιστημιακών Προγραμμάτων Σπουδών¹

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τα τελευταία πέντε χρόνια στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης συντελούνται ραγδαίες αλλαγές παγκοσμίως. Στο πλαίσιο των Συμφωνιών για Ανταλλαγές Υπηρεσιών που συζητούνται στην Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου υπό την ώθηση αγγλόφωνων κύρια χωρών, όπως οι Η.Π.Α., η Αυστραλία κ.α., η Ανώτατη Εκπαίδευση συμπεριλαμβάνεται με διαπραγματεύσιμους τους όρους των ανταλλαγών. Οι Η.Π.Α. έχουν διατυπώσει έναντι της χώρας μας την απαίτηση για ανάκληση του περιορισμού χορήγησης πτυχίων και διπλωμάτων μόνο από ελληνικά ιδρύματα με σκοπό την «απελευθέρωση της αγοράς της ανώτατης εκπαίδευσης».

Στην Ασία αναδύονται με ταχύτατο ρυθμό στο παγκόσμιο στερέωμα της κοινωνίας της γνώσης μεγάλες χώρες, όπως η Κίνα και η Ινδία. Στην Ιαπωνία από 1^{ης} Απριλίου 2004 ισχύει νέος νόμος για την Ανώτατη Εκπαίδευση, προϊόν του υπερ-υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Επιστήμης και Τεχνολογίας². Πρόκειται για τη σημαντικότερη μεταρρύθμιση για τα ιαπωνικά Πανεπιστήμια από το τέλος του 19^{ου} αιώνα με σκοπό την αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού.

Ο διεθνής ανταγωνισμός είναι πειστικός και ο εθνικός χώρος μιας μικρής χώρας, όπως η Ελλάδα, αποδεικνύεται περιορισμένος για τη διασφάλιση διεθνούς παρουσίας με υψηλό επίπεδο Ανώτατης Παιδείας. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος της Ανώτατης Παιδείας προβάλλει ως μια αδήριτη αναγκαιότητα.

Η συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Χώρου της Ανώτατης Παιδείας ξεκίνησε με τη διακήρυξη της Bologna για την αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού. Συμπεριλαμβάνει στην πιο πρόσφατη διακήρυξη του Βερολίνου την κοινωνική συνοχή ως ζητούμενο, ταυτόχρονα με την ανταγωνιστικότητα. Η διαδικασία άρχισε από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, στη συνέχεια βαθμιαία εντάχθηκαν τα Πανεπιστήμια και μένει να ολοκληρωθεί με τη συμμετοχή των ακαδημαϊκών.

Ένα από τα κύρια ζητήματα της διαδικασίας ενοποίησης αποτελεί η εναρμόνιση των Προγραμμάτων Σπουδών ως προς τους στόχους, τη διάρκεια και το περιεχόμενο, ώστε να διευκολύνεται η κινητικότητα, η αναγνώριση των πτυχίων και η απασχόληση στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμμετοχή στον Ευρωπαϊκό Χώρο της Ανώτατης Παιδείας αποτελεί ευκαιρία για κάθε χώρα για αναδιάρθρωση των Προγραμμάτων Σπουδών, ώστε να καταστούν σύγχρονα, επιστημονικά πλήρη και να εξασφαλίζουν την κοινωνική συνοχή.

Για τη χώρα μας αποτελεί ανάγκη η αναδιάρθρωση των Προγραμμάτων Σπουδών, γιατί κατά τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε τόσο ο αριθμός των φοιτητών, όσο και ο αριθμός των πανεπιστημιακών Τμημάτων. Από την άλλη πλευρά εκκρεμεί η αναπροσαρμογή του θεσμικού πλαισίου για τις μεταπτυχιακές σπουδές και την πανεπιστημιακή έρευνα.

Το θέμα της αναδιάρθρωσης και εναρμόνισης των Προγραμμάτων Σπουδών απαιτεί συνολική αντιμετώπιση για να μην υπάρξει απορρύθμιση, για να διασφαλισθεί η κοινωνική συνοχή και να εξασφαλισθεί η κοινωνική συναίνεση. Ακολουθεί πρόταση με τα βασικά

---

¹ Το άρθρο αυτό βασίζεται σε μια σύντομη παρέμβαση κατά την εκδήλωση του Συλλόγου Καθηγητών Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο με θέμα «Το μέλλον του Ελληνικού Πανεπιστημίου» που έγινε την 1^η Απριλίου 2004 στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο.

² Αξίζει να συγκριθεί με τα αντίστοιχα στη χώρα μας: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Γενική Γραμματεία Έρευνας Τεχνολογίας, που υπάγεται στο Υπουργείο Ανάπτυξης, και δεν έχουν ουσιαστική συνεργασία μεταξύ τους.

σημεία μιας μεταρρύθμισης που θα πρέπει να περιλαμβάνει τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τους κύκλους της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, με αποκορύφωμα τη διδακτορική έρευνα.

1. Θέσπιση δωδεκάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης με δύο τύπους Λυκείου, γενικού ή ενιαίου και τεχνικού/επαγγελματικού. Σε όλους τους νέους θα έπρεπε να παρέχεται ολοκληρωμένη δευτεροβάθμια εκπαίδευση προσαρμοσμένη στις κλίσεις και τις δυνατότητές τους. Θα έχουν με αυτό τον τρόπο δικαίωμα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ανεξάρτητα από την κοινωνική καταγωγή, τις πολιτισμικές καταβολές και τις οικονομικές αντοχές της οικογένειάς τους.
2. Εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο από το Ενιαίο (Γενικό) Λύκειο σε ευρύτερες επιστημονικές περιοχές μετά από εξετάσεις πιστοποιητικές των γνώσεων, και όχι διαγωνιστικές. Επομένως ο αριθμός των επιτυχόντων προτείνεται να είναι ανοικτός, με προσδιορισμένες τις ελάχιστες απαιτήσεις γνώσεων ανά επιστημονική περιοχή. Στους αποφοίτους του τεχνικού/επαγγελματικού Λυκείου θα έπρεπε να παρέχεται δυνατότητα μεταλυκειακής ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στα Τ.Ε.Ι.
3. Επιλογή Προγράμματος Βασικών Σπουδών εντός του Πανεπιστημίου μετά από ένα χρόνο σπουδών και με κριτήρια προσανατολισμού και επιλογής που θα καθορίσουν τα Τμήματα. Παρέχεται με αυτό τον τρόπο δυνατότητα προσαρμογής του αριθμού των φοιτητών ανάλογα με το περιεχόμενο και την ποιότητα των Προγραμμάτων Σπουδών αφενός, και το επίπεδο γνώσεων και τις προτιμήσεις των φοιτητών αφετέρου.
4. Τα Προγράμματα Βασικών Σπουδών απαιτείται να έχουν το εύρος μιας επιστήμης και θα μπορούσαν να είναι τριετούς ή τετραετούς διάρκειας. Το πρωταρχικό δεν είναι η διάρκεια των σπουδών, αλλά το περιεχόμενο και το εύρος. Σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσαν να υπάρξουν και διατμηματικά Προγράμματα Βασικών Σπουδών, εφόσον απορρέουν από πραγματικές συγκλίσεις στο επίπεδο των θεμελιωδών επιστημονικών γνώσεων.
5. Δυνατότητα πρόσβασης σε σπουδές ειδίκευσης για όλους τους πτυχιούχους. Η διεύρυνση των γνώσεων, που εκφράζεται με την πολλαπλότητα των ειδিকেύσεων, και οι απαιτήσεις της οικονομίας καθιστούν τις σπουδές ειδίκευσης αναγκαίες για τη μεγάλη πλειοψηφία των πτυχιούχων. Η πρόσβαση στις ειδικεύσεις δεν θα έπρεπε να περιορίζεται από επιλεκτικούς μηχανισμούς, άμεσους ή έμμεσους. Η κατάρτιση των βασικών γνώσεων μιας επιστήμης παρέχει τα εφόδια για ειδίκευση σε κάποια κατεύθυνση, ανάλογα με το επίπεδο των γνώσεων. Έμμεσοι μηχανισμοί επιλογής, όπως τα δίδακτρα, θα έπρεπε να αποκλεισθούν επίσης, αν επιδιώκεται να ικανοποιηθεί και η κοινωνική διάσταση της εκπαίδευσης. Ο κύκλος των σπουδών ειδίκευσης θα μπορούσε να είναι μονοετούς ή διετούς διάρκειας, αρκεί να εξασφαλίζεται ότι η συνολική διάρκεια Βασικών Σπουδών και Σπουδών Ειδίκευσης είναι τουλάχιστον πέντε έτη.
6. Θέσπιση ειδικών σπουδών για όσους επιλέγονται σε θέσεις καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι σπουδές θα έπρεπε κατά προτίμηση να γίνονται σε ειδικά κέντρα, ένα ανά Περιφέρεια συνδεδεμένο τόσο με τα Πανεπιστήμια της Περιφέρειας, όσο και με την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης. Οι σπουδές θα έπρεπε να περιλαμβάνουν μαθήματα διδακτικής της επιστήμης που θα κληθούν να διδάξουν, μαθήματα παιδαγωγικά και πρακτική άσκηση διδασκαλίας και συμμετοχής στην όλη εκπαιδευτική διαδικασία.
7. Ειδικεύσεις με έντονο ερευνητικό χαρακτήρα θα μπορούσαν να οδηγούν σε διδακτορική έρευνα που έχει ανάγκη ποιοτικής θωράκισης και στήριξης για την παραγωγή νέας γνώσης, για την αναπαραγωγή του προσωπικού του Πανεπιστημίου και για την ενίσχυση της εθνικής ζωής με στελέχη με υψηλό επίπεδο επιστημονικής γνώσης. Εξάλλου ο σχεδιασμός των ερευνητικών δραστηριοτήτων θα έπρεπε να είναι ενιαίος σε κυβερνητικό επίπεδο. Η σημερινή διαίρεση της πανεπιστημιακής έρευνας (Υπουργείο Παιδείας) από τη μία πλευρά και της αναπτυξιακής έρευνας (Γενική Γραμματεία Έρευνας Τεχνολογίας) από την άλλη πλευρά είναι ανορθολογική και

τελευταία ανάλυση ατελέσφορη. Σε μια χώρα με μηδαμινή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα και σε μια εποχή που η απόσταση ανάμεσα στη βασική και την εφαρμοσμένη έρευνα μειώνεται, θα έπρεπε το σύνολο του ερευνητικού δυναμικού να ευρίσκεται υπό ενιαία σκέπη και να διαθέτει την αναγκαία ευελιξία που θα εξασφαλίζει αποτελεσματικότητα.

Οι παραπάνω ρυθμίσεις απαιτούν νομοθετικές πράξεις που θα μπορούσαν να προωθηθούν μόνο μετά από διάλογο με την επιστημονική κοινότητα, και ευρύτερα την κοινωνία, ώστε να υπάρξουν συναινέσεις και να αποφευχθούν δικαιολογημένες ή φοβικές εναντιώσεις. Το τελευταίο, αλλά όχι ελάχισον, που θα πρέπει να τονισθεί, είναι ότι απαιτείται γενναία αύξηση της χρηματοδότησης των Πανεπιστημίων, ώστε να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική υλοποίηση των αναγκαίων αναδιαρθρώσεων και μεταρρυθμίσεων.